

PERENITATEA IDEILOR LUI V. PÂRVAN PRIVIND ISTORIA GETO-DACILOR ȘI ETNOGENEZA ROMÂNILOR

Ioan Mitrea

Recenta aniversare a 120 de ani de la nașterea și comemorarea a 75 de ani de la trecerea în lumea umbrelor a lui Vasile Pârvan (1882-1927), este un prilej de a poposi din nou asupra operei marelui savant pentru a-i înțelege mai bine resorturile sale adânci, dimensiunile cuprinzătoare, și nu în ultimul rând pentru a releva perenitatea unora din ideile operei sale. În fapt orice revenire, orice nouă zăbavă, asupra operei pârvaniene este benefică, fortifiantă și mobilizatoare, este în fapt o provocare. Așa cum observa Al. Zub, distinsul exeget al vieții și operei marelui savant, “o personalitate de anvergura lui Pârvan e sortită să mențină mereu treaz interesul public”¹. Apoi să ne reamintim cuvintele lui Carlyle care spunea că “oamenii mari, oricum i-am lua, sunt o tovărășie folositoare. Nu putem privi, oricât de imperfect, un om mare fără să nu câștigăm ceva de la el”².

Demersul nostru, având drept scop evidențierea perenității unora din ideile lui V. Pârvan privind istoria traco-geto-dacilor și etnogeneza românilor se justifică prin aceea că în fapt întreaga operă științifică pârvaniană este dominată de dorința luminării “misterului” originii poporului român.

Trebuie spus din capul locului că ceea ce impresionează și reține atenția și azi este nu numai perenitatea unora din ideile pârvaniene privind istoria traco-geto-dacilor și etnogeneza românilor, ci metoda sa de cercetare care l-a dus la formarea unor asemenea încheieri științifice, rămânând din acest punct de vedere un mare model, un model greu de imitat și mai ales de egalat.

Pentru a lămurii “misterele” nașterii poporului român V. Pârvan, metodic și profund cum era, și-a propus realizarea unei trilogii, din care a apucat să realizeze integral și să publice doar prima parte, **Getica. O protoistorie a Daciei**, apărută în 1926.

Prin **Getica**, în primul rând, “un întreg mileniu de istorie... este lămurit și câștigat pentru știință”³, altfel spus prin această “formidabilă lucrare de sinteză, dar și de genială îndrăzneală”⁴, V. Pârvan “a fixat conturul unui întreg mileniu de cultură locală restituindu-l istoriei și sporindu-ne astfel ființa colectivă”⁵.

¹ Al. Zub, **Pe urmele lui Vasile Pârvan**, București, 1983, p. 13.

² Thomas Carlyle, **Eroii, cultul eroilor și eroicul în istorie**, București, 1925, p. 2, apud Al. Zub, **Vasile Pârvan: efigia cărturarului**, Iași, 1974, p. 13, 403, nota 18.

³ S. Lambrino, **Vasile Pârvan: eruditul, organizatorul**, în *Arhiva pentru știință și reformă socială*, București, VII, 1928, nr. 3-4, p. 351.

⁴ I. Andrieșescu, **Vasile Pârvan, 1882-1927**, București, 1927, p. 16.

⁵ Al. Zub, **În orizontul istoriei**, Iași, 1994, p. 13.

Încă V. Pârvan avertiza asupra volumului restrâns de informații ce au stat la baza elaborării **Geticelor**, asupra faptului că “lucrăm deci tot cu fragmente și informații de a doua mână și, de aceea, o sumă de concluzii sunt și, probabil, vor rămâne încă multă vreme controversate”⁶.

Pe de altă parte trebuie reținut că deși la data apariției **Getica** era văzută, pe bună dreptate, ca “o comoară de fapte, foarte multe cu totul noi sau privite altfel decât mai înainte; comoară de considerațiuni întemeiate pe ele, ca și de largi priviri sintetice, desprinse din stăpânirea suverană a unui material pe cât de întins și bogat, pe atât de inegal și variat”⁷, în cei 75 de ani care au trecut de la apariția **Geticelor** s-a acumulat un bogat volum de materiale arheologice. Din acest punct de vedere este lesne de înțeles că sub aspect informațional **Getica** azi este în mare parte depășită. În aceste condiții se pune firesc întrebarea ce mai rămâne azi din **Getica**, care sunt ideile perene ce se desprind din opera principală a lui V. Pârvan?

Lăsând la o parte unele nuanțe sau detalii puse în evidență de rezultatele cercetărilor arheologice din cei 75 de ani care au trecut de la apariția **Geticelor**, considerăm că reconstituirea istoriei geto-dacilor și tabloul vieții lor “reale”, așa cum au fost “remodelate” de V. Pârvan rămân credibile⁸.

Departe de a fi un corpus de izvoare scrise și materiale arheologice, un depozit de documente prezentate științific și tehnicist, cum întâlnim la mulți arheologi din zilele noastre, **Getica** este o carte vie în care se relevă viața geto-dacilor în ultimul mileniu înainte de Christos.

Această calitate a **Geticelor** de a reînvia o lume pomind mai ales de la izvoarele “mute” păstrate în “arhivele pământului” a fost remarcată nu numai de istorici și arheologi. Pentru G. Călinescu “în **Getica** se va observa pentru întâia oară într-o specialitate tratată de obicei pedestru, efortul de a desprinde spiritualul din documente atât de mute”⁹. Pentru un alt istoric literar **Getica** “departe de a rămâne un depozit de prețioase materiale, e o carte în care învie o lume”¹⁰.

Plănuind să scrie o lucrare în care să înfățișeze cât mai veridic istoria traco-geto-dacilor, la nivelul exigențelor istoriografiei europene, V. Pârvan era conștient de marea răspundere asumată. Rezultă această răspundere precum și

⁶ Vasile Pârvan, **Getica. O protoistorie a Daciei**, ediție îngrijită de Radu Florescu, București, 1982, p. 371-372. În continuare trimiterile se vor face numai la ediția din 1982.

⁷ I. Andrieșescu, *op.cit.*, p. 17.

⁸ Ion Nestor, **Getica, geții și istoria românilor**, în *Cuvântul*, III, 1927, nr. 805, p. 1-2; Radu Vulpe, **Getica, o protoistorie a Daciei**, în *Gândirea*, VII, 1927, 9, p. 215-217; Lucian Blaga, **Getica**, în *Saeculum*, I, 1943, 4, p. 3-24; Em. Condurachi, **Vasile Pârvan, opera și gândirea sa istorică**, în **Vasile Pârvan**, București, 1957, p. 8-52; Radu Vulpe, **Activitatea științifică a istoricului Vasile Pârvan**, în *Studii. Revistă de istorie*, X, 1957, 3, p. 7-39; Mircea Babeș, **Vasile Pârvan și arheologia geto-dacă**, în *SCIVA*, XXXII, 1982, 4, p. 359-364; Hadrian Daicoviciu, **Dăco-geții în opera lui Vasile Pârvan**, în *Carpica*, XV, 1983, p. 31-38.

⁹ G. Călinescu, **Istoria literaturii române de la origini până în prezent**, Ediția a II-a, București, 1982, p. 950.

¹⁰ D. Micu, **Perenitatea operei lui V. Pârvan**, în *Gazeta literară*, XIV, nr. 28, 13 iulie 1967, p. 3.

hotărârea de a părăsi canoanele istoriografiei românești de până atunci, de a adopta o nouă metodă de cercetare, din primele rânduri ale capitoului de "Concluzii" al **Geticelor**: "Cartea de față fiind întâia încercare de a scrie proto-istoria Daciei, în cele douăsprezece secole care s-au strecurat între vremea «myceniană» și cea «romană» a Daciei, nu putea fi o simplă povestire după chipul așa ziselor «sinteze» istorice, și nici o simplă descriere de materiale după obiceiul tratatelor de «antichități»; ci, având a prezenta documente în mare parte nestudiate complet și adesea rău interpretate și date, trebuia să le valorifice întâi, din punct de vedere istoric, iar apoi să le lege împreună într-o expunere istorică unitară"¹¹.

Pentru scrierea **Geticelor**, V. Pârvan a folosit metoda studiului interdisciplinar, "convocând", analizând și confruntând toate categoriile de izvoare disponibile la acea vreme, respectiv izvoarele literare, arheologice, epigrafice, lingvistice și numismatice¹².

În cuprinsul **Geticelor**, urmărind, în primul rând, să pună în lumină evoluția lumii și civilizației geto-dacice, din mileniul premergător cuceririi romane, V. Pârvan a ținut seama și de influențele externe, precum cele scitice, elenice și celtice.

Deși nu dispunea de o bază documentară prea bogată, V. Pârvan a evidențiat corect rolul sciților în istoria vechii Dacii¹³. Astfel rămâne valabilă constatarea că sciții pătrund efectiv în aria carpatică doar în secolul al VI-lea î.Chr.; că această enclavă scitică identificată, după Herodot, cu agatârșii, a fost supusă treptat influențelor locale, încheindu-și destinul istoric prin a fi asimilată de masa localnicilor. Noile cercetări arheologice au confirmat ideile lui V. Pârvan privind slaba influență a enclavei scitice pătrunse în Transilvania asupra culturii autohtonilor, precum și tracizarea acestui grup de sciți în cursul secolului al V-lea î.Chr., așa încât putem aprecia că principalele concluzii ale lui V. Pârvan în problema scitică își păstrează integral valabilitatea și azi¹⁴.

Cu toate că a minimalizat rolul factorului elen¹⁵ și a supraestimat rolul factorului celtic¹⁶, teze pârvaniene pe care istoriografia recentă le-a amendat¹⁷, trebuie spus că în esență structura considerațiilor lui V. Pârvan privind raporturile geto-dacilor cu acești factori externi rămâne valabilă.

Deși V. Pârvan a exagerat atunci când afirma că "civilizația celtică așa

¹¹ V. Pârvan, **op.cit.**, p. 366.

¹² Pentru felul în care a folosit, de exemplu, izvoarele numismatice, puțin valorificate până la el, a se vedea Bucur Mitrea, **Izvoarele numismatice în opera lui Vasile Pârvan**, în *Carpica*, XV, 1983, p. 39-45.

¹³ V. Pârvan, **op.cit.**, p. 10-11, 207-208, 223. Cf. Și Valentin Vasiliev, **Problema scitică în opera lui Vasile Pârvan**, în *Carpica*, XV, 1983, p. 47-50.

¹⁴ Valentin Vasiliev, **op.cit.**, p. 49.

¹⁵ V. Pârvan, **op.cit.**, p. 391.

¹⁶ Idem, **op.cit.**, p. 406.

¹⁷ M. Babeș, **Celții în spațiul carpato-dunărean**, în *Istoria românilor*, vol. I, București, 2001, p. 514.

de înrudită cu cea romană prin îndoitul ei izvor de inspirație, elenic și italic, e astfel o introducere la romanism, trăită de geți efectiv, până în stratele cele mai adânci ale populației, încă cu două secole înainte de venirea primilor negustori romani în ținuturile illyro-thrace ale Dunării”¹⁸, a sesizat foarte bine că rolul celților n-a depășit sfera culturii materiale și că “civilizația Daciei continuă a avea și în vârsta a II-a a fierului un habitatus autohton”¹⁹. V. Pârvan a datat exact momentul apariției elementelor celtice în Dacia și a precizat corect epoca când daco-geții au creat o civilizație de sine stătătoare, bine individualizată în contextul etnografic al Europei antice, civilizație care “se altoiește pe o tradiție foarte puternică, aborigenă a Carpaților, nu numai din bronz, ci adesea începând chiar din neolitic”²⁰.

Deși cercetările arheologice din Munții Orăștiei (Munții Șureanu) erau în plină desfășurare nefiind descoperite decât cele patru sanctuare patrulare de la Costești și doar parțial marele sanctuar circular de la Sarmizegetusa, V. Pârvan a intuit corect în legătură cu atribuirea etnică a acestor celebre construcții de cult, conchizând că “atât ca material și stil, cât și ca vârstă, aceste construcții sunt specific dacice”²¹, și nu celtice. Cercetările arheologice din ultimele decenii au confirmat aprecierea lui V. Pârvan privind apartenența etnică dacică a acestor vestite monumente²², care imprimă o mare originalitate civilizației geto-dacice.

V. Pârvan a apreciat corect întinderea etno-culturală a geto-dacilor, având drept coordonate axele tiso-nistreană și Carpații Păduroși-Haemus²³.

Cu toate că aprecierea lui V. Pârvan conform căreia “geții au rămas un popor indoeuropean de mentalitate nordică, în vreme ce thracii s-au amestecat, ca și grecii și italicii cu rasa mediteraneană și au dat naștere unei culturi amestecate în care multe elemente, în special religioase și sociale, sunt sudice, iar nu nordice”²⁴, nu mai este astăzi credibilă, rămâne valabilă observația sa privind locul aparte ocupat de geto-daci în ansamblul lumii tracice. Între altele, V. Pârvan a subliniat sedentarismul geților: “Geții sunt pretutindeni și prin excelență sedentari. Ocupația lor principală e agricultura. Ei cresc și cai, mai ales în câmpia moldo-valachă și în Dobrogea; dar animalele clasice ale gospodăriei getice sunt – pentru arat, pentru carne, lapte, piele, lână etc. – boul și oaia”²⁵. Un argument al sedentarismului V. Pârvan îl vedea și în rânduielile de ordin militar ale geto-dacilor: “Organizarea lor militară e aceea a unei națiuni sedentare. Războaiele nu se fac la daci, ca la germanii ori iranienii nomazi, în chip de năvăliri, cu care, femeii, copii și

¹⁸ V. Pârvan, *op.cit.*, p. 406.

¹⁹ Idem, *op.cit.*, p. 391.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ V. Pârvan, *op.cit.*, p. 405.

²² Ioan Glodariu, *Arhitectura religioasă, în Istoria românilor*, vol. I, București, 2001, p. 737-745.

²³ V. Pârvan, *op.cit.*, p. 380.

²⁴ Idem, *op.cit.*, p. 371.

²⁵ Idem, *op.cit.*, p. 372.

turme, ci numai cu bărbații în stare a purta armele. Agricultură nu încetează în timpul luptelor”²⁶.

V. Pârvan a intuit destul de exact stadiul dezvoltării societății geto-dacice, vorbind de “despărțirea societății getice în nobili și popor”²⁷, deci nobili și oameni liberi, și nu stăpâni de sclavi și sclavi. Remarca lui Pârvan prefigurează concepția ce s-a impus tot mai mult privind caracterul non-sclavagist al societății geto-dacice, dar admitând că “formațiunea politică a lui Burebista avea trăsăturile definitorii ale unui stat, chiar dacă acesta era la începuturile existenței și evoluției sale”²⁸.

În lipsa unei documentații mai bogate și datorită caracterului lacunar și descori echivoc al informațiilor scrise V. Pârvan nu și-a putut forma o părere fermă asupra religiei geto-dacice, aprecierile sale oscilând între teza politeistă și teza monoteistă²⁹. În schimb a intuit corect caracterul predominant uranic al religiei geto-dacilor. Deși multe din opiniile sale privind religia geto-dacilor nu mai pot fi acceptate, nu e mai puțin adevărat că și azi unele din problemele abordate de marele istoric cu temeritate constituie încă obiectul unor dispute științifice³⁰.

Trebuie remarcat că în monumentală sa lucrare **Getica**, ca și în celelalte lucrări consacrate lumii geto-dacice V. Pârvan a rămas străin de concepția materialist-istorică și n-a folosit noțiunile marxiste de “orânduire”, “mod de producție”, “comună primitivă”, “stat sclavagist” etc.

Trebuie spus că multe alte idei și considerații ale lui V. Pârvan își păstrează valabilitatea, între care și cele care se referă la alte numeroase aspecte ale civilizației și culturii traco-geto-dacilor neabordate de noi și care se constituie în contribuții importante la dezvoltarea etnologiei, sau mai bine spus paleoetnologiei³¹.

Dacă multe din ideile esențiale ale lui V. Pârvan privind istoria și civilizația geto-dacilor își dovedesc perenitatea, nu e mai puțin adevărat că pe baza noilor cercetări istorico-arheologice multe din aceste idei au fost corectate sau chiar infirmate. Faptul este firesc, fiind expresia progresului istoriografiei românești. Autorul **Geticelor** și celorlalte lucrări consacrate geto-dacilor, ca un adevărat savant, era conștient de lacunele și neîmplinirile operei sale și era convins că această operă este perfectibilă. Dar de la efortul urmașilor de a completa și chiar corecta unele din concluziile marelui savant

²⁶ **Ibidem.**

²⁷ **Ibidem.**

²⁸ Ioan Glodariu, **Caracterul formațiunii politice a lui Burebista**, în *Istoria românilor*, vol. I, București, 2001, p. 651.

²⁹ V. Pârvan, **op.cit.**, p. 95-96, 373; Idem, **Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene**, ed. a IV-a, traducere, note, prefață de Radu Vulpe, București, 1967, p. 79, 126 (în continuare se va cita: V. Pârvan, **Dacia...**).

³⁰ H. Daicoviciu, **op.cit.**, p. 37.

³¹ Cornelia Belciu Pleșca, **Unele probleme de etnologie în opera lui Vasile Pârvan**, în *Carpica*, XV, 1983, p. 59-67.

din lucrările sale fundamentale, până la a-i aduce unele grave acuze cu privire la modul în care a tratat istoria geto-dacilor distanța este prea mare. Menționăm, ca exemplu de cum nu trebuie abordată opera lui V. Pârvan, că în anii din urmă un cunoscut istoric, într-o lucrare de largă răspândire, tipărită în două ediții, îl “acuză” pe marele savant că i-ar fi situat pe daci “într-o poziție practic inexpugnabilă” și că ar fi vorbit despre aceștia ca despre “o națiune conștientă de ea însăși” și nu ca despre niște triburi “lipsite de solidaritate politică și națională”³².

Așa cum pe bună dreptate a remarcat recent un distins istoric “o analiză atentă a afirmațiilor lui V. Pârvan, a limbajului folosit demonstrează netemeinicia unor asemenea afirmații”³³.

De acuzații V. Pârvan n-a fost lipsit nici în timpul vieții și nici în posteritate. Dincolo de toate rămâne marea sa contribuție la reconstituirea istoriei geto-dacilor, la punerea în evidență a rolului factorului autohton geto-dacic în nașterea poporului român. “În istoria culturii noastre – remarcă distinsul discipol al lui V. Pârvan, istoricul Radu Vulpe – Getica rămâne una din cărțile cele mai influente, nu numai fiindcă a îmbogățit istoria națională cu mai bine de un mileniu, dar și pentru că revelațiile sale au atins însăși concepția despre originile neamului nostru, făcând ca interesul despre strămoșii latini, aproape exclusiv pe atunci, să facă loc cel puțin tot atât de mare atenției față de ascendența autohtonă, getică sau dacă”³⁴. Dovadă a perenității operei lui V. Pârvan este și faptul că la treizeci de ani de la formularea aprecierilor citate mai sus, distinsul exeget al operei pârvaniene, cunoscutul istoric Al. Zub nota: “Getica îmbogățește istoria națională cu mai mult de un mileniu, recuperat din epocile preromane, modificând însăși concepția privitoare la etnogeneza noastră, căci făcea loc pentru prima oară într-o măsură dreaptă ascendenței autohtone”³⁵.

După alți ani de zăbavă asupra operei pârvaniene, Al. Zub scria: “Unele concluzii au putut fi modificate sau corectate în detalii, însă construcția ca atare a rămas intactă: un monument de erudiție, de migăloasă analiză și de efort integrator... Getica rămâne exemplară prin caracterul sistematic al concepției structurante, prin rigoarea metodei și prin atitudinea deschisă a autorului în raport cu faptele. Este marea lecție a savantului Pârvan și ea invită la meditație asupra metodei ca act de gândire”³⁶.

Prin **Getica** cunoaștem nu numai un mileniu din istoria geto-dacilor, ci învățăm și cum trebuie cercetat trecutul mai îndepărtat al neamului nostru. Din punct de vedere al metodei de cercetare, al valorificării riguroase a materialelor arheologice, al desprinderii concluziilor de ordin istoric în

³² Lucian Boia, **Istorie și mit în conștiința românească**, București, 2000, p. 145.

³³ Ioan Aurel Pop, **Istoria, adevărul și miturile**, București, 2002, p. 106.

³⁴ Radu Vulpe, **Vasile Pârvan și originea neamului românesc**, în *Ethos*, I, Iași, 1944, 2-3, p. 265.

³⁵ Al. Zub, **Vasile Pârvan: efigia cărturarului**, p. 270.

³⁶ Idem, **Vasile Pârvan: dilemele unui istoric**, Iași, 2002, p. 88.

limitele permise de documentele scoase din “arhivele pământului”, **Getica** rămâne un model, un model care ar trebui studiat cu atenție și urmărit ca îndreptar de toți cei care vor să devină arheologi și istorici ai antichității.

Dorind să lumineze “misterul” originii poporului român, V. Pârvan și-a propus realizarea unei trilogii, din care nu a apărut decât prima parte – **Getica**, de care ne-am ocupat până acum. Prin **Getica** V. Pârvan a creat fundamentul științific al cunoașterii procesului de formare a poporului român. Așa cum remarcă unul dintre marii specialiști ai problematicii privind geneza neamului românesc, V. Pârvan prin **Getica** “cu o clarviziune profetică de etnolog luminat a stabilit coordonatele geto-dace ale fondului autohton al romanității românilor”³⁷.

Dispariția neașteptată a lui V. Pârvan, în plină activitate creatoare, l-a împiedicat să finalizeze proiectul trilogiei, din care, alături de **Getica**, mai făceau parte **Dacia romană**³⁸ și **Protoistoria slavilor**³⁹. Știm însă că acest proiect i-a reținut mereu atenția. Structura tematică a **Daciei romane** era deja schițată încă din 1906⁴⁰, iar pentru ultima parte a trilogiei, **Protoistoria slavilor**, primise invitația de a o tipări în Germania, autorul angajându-se să depună manuscrisul până la 1 ianuarie 1928⁴¹.

Dacă pentru **Getica** a dispus totuși de un număr semnificativ de izvoare scrise și arheologice, V. Pârvan era convins de necesitatea unor ample cercetări de teren în vederea procurării documentației necesare cunoașterii epocii romane și postromane în Dacia, având în vedere, în primul rând, lipsa aproape totală a izvoarelor scrise, îndeosebi pentru perioada posttraiană. “Problema continuității poporului românesc în patria sa de la Traian până azi nu se poate rezolva decât pe cale arheologică, documentele istorice între anii 270 și 1200 lipsind aproape cu totul”⁴². Această convingere a lui V. Pârvan avea să se adverească în timp. Abia după decenii de ample cercetări arheologice întreprinse cu metodă și într-un larg orizont multidisciplinar, în primul rând de foștii discipoli ai savantului, astăzi putem cunoaște în mare măsură procesul de formare a poporului român.

Pentru Vasile Pârvan, încheierea războaielor daco-romane și începutul

³⁷ I.I. Russu, **Permanența lui Vasile Pârvan**, în *Transilvania*, VI, nr. 6, 1977, p. 18.

³⁸ Radu Vulpe, **Vasile Pârvan și Transilvania**, în *Steaua*, XVIII, 1967, 6, p. 7-10; Al. Zub, **Pe urmele lui Vasile Pârvan**, p. 167.

³⁹ Radu Vulpe, **Vasile Pârvan și originea neamului românesc**, Alba Iulia, 1944, p. 9, apud Al. Zub, **Vasile Pârvan: efigia cărturarului**, p. 269 și p. 432, nota 780; idem, **Vasile Pârvan 1882-1927. Biobibliografie**, București, 1975, p. 135; idem, **Vasile Pârvan: dilemele unui istoric**, p. 89.

⁴⁰ V. Pârvan, **Câteva cuvinte cu privire la organizarea Provinciei Dacia Traiană, cu prilejul unei cărți noi asupra acestei cestiuni**, în *Convorbiri literare*, 40, 1906, nr. 8, p. 747-776; nr. 9, p. 873-904.

⁴¹ Al. Zub, **Vasile Pârvan 1882-1927. Biobibliografie**, p. 135-136; idem, **Vasile Pârvan: dilemele unui istoric**, p. 92.

⁴² V. Pârvan, **Probleme de arheologie în România**, în V. Pârvan, **Scrieri**, text stabilit, studiu introductiv și note de Alexandru Zub, București, 1981, p. 244.

conviețuirii dacilor cu romanii, însemna în fapt începutul etnogenezei românilor. Din această perspectivă Columna lui Traian devenea un autentic certificat de naștere a unui nou popor. “Priviți pe alba columnă din Roma povestea cea tristă a căderii Daciei. Sunt chipuri cioplite, în marmoră rece, a marelui foc, care a topit două popoare într-unul”⁴³.

În perspectiva realizării celor două părți ale proiectatei trilogii, **Dacia romană și Protoistoria slavilor**, V. Pârvan a zăbovit în mai multe rânduri asupra unor aspecte referitoare la etnogeneza românilor. Încă în anii în care era la Berlin a conceput o lucrare cu titlul **Viața romană la Dunărea de Jos**, în două părți: **I. Autohtonii și II. Cultura romană**. Lucrarea a fost realizată doar în parte⁴⁴. Cu ocazia prezentării lucrării de doctorat în 1908, V. Pârvan a susținut și o conferință despre romanizarea patriei sale străvechi⁴⁵. În 1911 V. Pârvan a prezentat un ciclu de trei lecții la Universitatea de vară de la Vălenii de Munte, creată de N. Iorga, având ca teme romanizarea tracilor din nordul Dunării, orașele Daciei romane și satele daco-romane⁴⁶.

Dar cele mai multe referiri la problema formării poporului român, care trebuiau dezvoltate în cele două părți ale trilogiei amintite și care n-au mai putut fi scrise ca urmare a trecerii savantului în lumea umbrelor în 1927, le găsim în lucrările sale **Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman, Începuturile vieții romane la gurile Dunării și Dacia. Civilizațiile antice din țările carpato-danubiene**.

Într-un număr impresionant de lucrări⁴⁷, apărute în cei 75 de ani care au trecut de la trecerea lui V. Pârvan în lumea umbrelor, au fost evidențiate ideile sale despre romanizarea vechii Dacii și încheierea procesului de formare a poporului român. Nu vom relua aici întreaga problematică, vom urmări să

⁴³ V. Pârvan, **Parentalia. Închinare împăratului Traian la XVIII veacuri de la moarte**, în idem, **Memoriale**, București, 1923, p. 176.

⁴⁴ I. Andrieșescu, **op.cit.**, p. 8.

⁴⁵ V. Pârvan, **Correspondență și acte**, ediție îngrijită de Alexandru Zub, București, 1973, p. 323; Al. Zub, **Pe urmele lui Vasile Pârvan**, p. 93.

⁴⁶ Al. Zub, **Vasile Pârvan: efigia cărturarului...**, p. 248; idem, **Pe urmele lui Vasile Pârvan...**, p. 142.

⁴⁷ Dintr-o listă relativ bogată reținem doar câteva referitoare exclusiv la problematica care este în atenția noastră: Radu Vulpe, **Vasile Pârvan și originea neamului românesc**, p. 260-269; Em. Condurachi, **Vasile Pârvan. Opera și gândirea sa istorică**, în volumul **Vasile Pârvan**, București, 1957, p. 5-48; idem, **L'archéologie Roumaine au XXe siècle**, București, 1963, p. 12-39; I. Barnea, **Vasile Pârvan și problema creștinismului în Dacia Traiană**, în **Studii teologice**, X, 1958, 1-2, p. 93-105; Ligia Bârză, **Romanizarea și continuitatea daco-romană în opera lui Vasile Pârvan**, în **Studii și articole de istorie**, 1983, p. 147-152; Ion Ioniță, **Ideii despre romanizarea lumii dace în opera lui Vasile Pârvan**, în **Hieraxus**, I, 1983, p. 329-333; Dumitru Protase, **Concepția lui Vasile Pârvan despre romanitatea și continuitatea în ținuturile carpato-danubiene**, în **Studia Universitatis “Babeș-Bolyai” – Historia**, Cluj-Napoca, 1983, 28, p. 3-7; Ioan Mitrea, **Etnogeneza românilor în opera lui Vasile Pârvan**, în **Suceava. Anuarul Muzeului**, X, 1983, p. 847-851; idem, **Vasile Pârvan – permanență a spiritualității românești**, în **Cugetul. Revistă de istorie și științe umaniste**, nr. 4, Chișinău, 1992, p. 28-33.

reținem doar principalele idei ale operei pârvaniene care își dovedesc rezistența în timp, demonstrând în fapt perenitatea acestor idei.

Reține atenția în primul rând faptul că pentru V. Pârvan romanizarea Daciei a fost un proces complex, de durată și profund. Acest proces nu a început de la cucerirea Daciei în timpul lui Traian, ci cu mult mai înainte, momentul cuceririi marcând integrarea efectivă în romanitate, deci o etapă superioară și hotărâtoare în evoluția procesului de simbioză daco-romană. Chiar dacă V. Pârvan a coborât prea mult data începutului orientării Daciei spre Occident afirmând că “Dacia a ales încă de la 1000 a.Chr. lumea Apusului”, avea dreptate când afirma că “în momentul când romanii luau definitiv la Dunăre rolul civilizator al celților, supunându-i și pe aceștia, din Gallia și până la gurile Dunării formelor de viață romane, Dacia era perfect pregătită să devie și ea română”⁴⁸.

Legăturile dintre lumea romană și lumea geto-dacică dinainte de Traian au pregătit terenul romanizării. “Cele dintâi semănături cu sămânță romană la Dunărea noastră au fost cu două sute de ani mai vechi”⁴⁹, decât momentul transformării unei părți din Dacia în provincie romană. După cucerirea Daciei, în regiunile încorporate în granițele Imperiului roman în primul rând, treptat, se produce romanizarea. Dar romanitatea a pătruns treptat și în lumea dacilor liberi. Cu o viziune profund științifică V. Pârvan a jalonat și coordonatele esențiale ale procesului de romanizare a regiunilor locuite de geto-daci rămase în afara granițelor Imperiului roman, în primul rând a regiunilor est-carpătice. “Și mai clară era situația în Moldova” – spunea V. Pârvan. “Romanii n-au ocupat-o în chip oficial. Totuși Traian însuși a fost acela care la Barboși a întemeiat un castru foarte bine întărit, în care fură instalate nu numai trupe auxiliare, ci și un detașament din Classis Flavia Moesica, flota care, ca și în Moesia Superioară pe Margus, așa și pe Hierasus făcea poliția acestui mare affluent al Dunării. Împrejurul Barboșilor numeroși coloniști formară un territorium”⁵⁰.

Un rol important în romanizarea Moldovei l-au avut drumurile comerciale ce legau Scitia Minor de Transilvania sau cele care străbăteau spațiul est-dacic dinspre Olbia și Tyras spre sud-estul Transilvaniei. “De la Barboși... ducea pe Hierasus în sus... și apoi pe valea Trotușului către pasul Oituzului, la castrul roman de la Brețcu în sud-estul Transilvaniei, drumul roman care lega în modul cel mai direct orașele romane ale Scitiei Minore de Dacia Orientală. Dar chiar marele drum care de la Olbia ducea prin Tyras, peste Basarabia și peste Moldova, drept spre Transilvania... pare să fi fost nu numai umblat, dar oficial recunoscut”⁵¹.

⁴⁸ V. Pârvan, *Getica...*, p. 406.

⁴⁹ Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării*, ed. a II-a, îngrijită și adnotată de Radu Vulpe, București, 1974, p. 38.

⁵⁰ Idem, *Dacia...*, p. 152.

⁵¹ *Ibidem*.

Între Dobrogea aflată într-o etapă avansată a romanizării și Dacia lui Traian, după 106, s-au deschis mai multe drumuri “bine păzite și mereu umblate... Pe văile Siretului, Buzăului, Ialomiței, Argeșului, trec acum la deal și la vale, trupe romane, țărani daco-romani, și viața dacică, până în adâncurile ei, fără zgomot și fără pompă, se face viață romană”⁵².

În concluzie V. Pârvan spunea că “nu numai Transilvania, Banatul și Oltenia, dar și Muntenia și Moldova au primit încetul cu încetul, prin legăturile de rasă și de interes cu Dacia romană pe de o parte, cu Moesiagetică pe de alta, forma romană a vieții, cu atât mai mult, cu cât aceasta era înainte de toate o viață rurală și cu cât prin mijloacele și prin metodele ei era cu mult superioară vieții agricole a dacilor liberi”⁵³.

V. Pârvan a respins teoria despre un “romanism balcanic”, susținând, cu argumente veridice că romanismul nostru “descinde de-a dreptul din plugarii danubieni, de la frontierele occidentale ale Pannoniei Superioare până la gurile Dunării. Romanismul actual, păstrat mai bine tocmai în Dacia lui Decebal și tocmai în frontierele ei, n-ar putea să fie de origine balcanică pentru bunul motiv că Balcanii n-au fost romanizați”⁵⁴.

Pentru V. Pârvan, procesul romanizării Daciei, îndelungat și profund, a avut un pronunțat caracter agricol. “Romanii n-au putut prinde rădăcini decât acolo unde au putut deveni țărani. Bazinul Dunării este o regiune clasică a agriculturii încă din neolitic”⁵⁵. V. Pârvan a văzut în țărănime, ca și profesorul său N. Iorga, un element de permanență și vitalitate. Puterea de persistență în timp a civilizației țărănești dacice și apoi daco-romane a fost deseori subliniată de către V. Pârvan. Astfel “când s-a dat... ordinul de evacuare a Daciei, toți soldații, funcționarii, oamenii de afaceri au plecat. Și o dată cu aceasta orașele muriră. Dar țăranii, pe peticul lor de pământ, au rămas”⁵⁶, iar după venirea slavilor, în vreme ce “romanismul pastoral al Dalmației și Moesiei Superioare a fost încetul cu încetul subminat și distrus... romanismul agricol al Daciei și al Moesiei Inferioare a rezistat de-a lungul întregului ev mediu până în zilele noastre”⁵⁷.

Susținând originea daco-romană a poporului român și continuitatea sa neîntreruptă în spațiul vechii Dacii, V. Pârvan a supus unei analize multilaterale, cea mai pătrunzătoare de la A.D. Xenopol încoace, teoria roesleriană, demonstrând netemeinicia argumentelor acestei teorii⁵⁸. V. Pârvan a fost cel dintâi istoric care a înțeles că romanitatea romanilor s-a dezvoltat în cadrul romanității orientale. Pentru V. Pârvan, “începuturile românilor” sunt atât în nordul cât și în sudul Dunării, în toată “Romania orientală”, în “aceeași

⁵² V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării...*, p. 96.

⁵³ Idem, *Dacia...*, p. 155.

⁵⁴ Idem, *op.cit.*, p. 156.

⁵⁵ Idem, *op.cit.*, p. 155.

⁵⁶ Idem, *op.cit.*, p. 154.

⁵⁷ Idem, *op.cit.*, p. 156.

⁵⁸ V. Pârvan, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării...*, p. 35-38.

singură țară romană... de la munții de răsărit ai Ardealului și până la granițele Greciei”⁵⁹, conchizând că suntem urmași “întregii împărății romane de răsărit, care alcătuia o singură țară mare, de limbă latină”⁶⁰. V. Pârvan a sesizat corect rolul pozitiv jucat de revenirea stăpânirii Imperiului romano-bizantin la nordul Dunării, în vremea lui Constantin cel Mare și în vremea lui Justinian⁶¹, în consolidarea și desăvârșirea romanității nord-Dunărene. În fapt în această epocă, începând cu Edictul de la Milano din 313 și îndeosebi în timpul domniei lui Justinian, s-a intensificat și generalizat răspândirea creștinismului în nordul Dunării, factor esențial în desăvârșirea romanității în tot spațiul vechii Dacii⁶².

După cum se știe și problemele creștinismului daco-roman au fost analizate de V. Pârvan tot din perspectiva cunoașterii procesului de romanizare și a finalizării procesului de formare a poporului român. “Din cercetarea unei probleme, se poate să iasă puncte de vedere noi pentru adâncirea, mai cu folos a celeilalte”⁶³.

Ultimul volum al trilogiei proiectate de V. Pârvan, intitulat “**Protoistoria slavilor**” ar fi evidențiat neîndoiește adevărata dimensiune a impactului și a raporturilor dintre daco-romanicii aflați într-o etapă finală a drumului ce va marca transformarea lor în români și triburile slave, aflate în migrație spre Dunărea de Jos în cursul secolului al VI-lea. Pentru V. Pârvan “slavii s-au asimilat treptat atât în daco-romanitate... cât și în românitatea nord-danubiană”⁶⁴. Această viziune a lui V. Pârvan a fost confirmată de cercetarea istorico-arheologică din ultimele decenii.

Deși a analizat pe larg doar elementul de bază al etnogenezei românilor, respectiv elementul geto-dacic, fără a mai fi avut răgazul să realizeze celelalte două părți ale trilogiei proiectate, după cum am încercat să evidențiem, chiar și pe scurt, prin alte câteva lucrări V. Pârvan a schițat liniile generale ale desfășurării procesului de etnogeneză a românilor, prefigurând, cu claritate, concluzia istoriografiei românești de azi, că românii sunt rezultatul simbiozei daco-romane, petrecute în spațiul vechii Dacii, în primele opt secole ale mileniului I d.Chr.⁶⁵.

Apreciind corect rolul geto-dacilor și al romanizării în formarea poporului român, descifrând în esență liniile principale ale evoluției procesului

⁵⁹ Idem, *op.cit.*, p. 37.

⁶⁰ Idem, *op.cit.*, p. 39.

⁶¹ Idem, *op.cit.*, p. 37.

⁶² Nelu Zugrăvescu, *Geneză creștinismului popular al românilor*, București, 1997, p. 359-346; Alexandru Madgearu, *Rolul creștinismului în formarea poporului român*, București, 2001, p. 113; Ioan Mitrea, *Romanitate și creștinism în secolele V-VI în lumea satelor din spațiul carpato-nistean*, în *Zargidava. Revistă de istorie*, I, Bacău, 2002, p. 17-44.

⁶³ V. Pârvan, *Contribuții epigrafice la istoria creștinismului daco-roman*, București, 1911, p. 7.

⁶⁴ Idem, *Începuturile vieții romane la gurile Dunării...*, p. 37-42.

⁶⁵ Ioan Mitrea, *De când începe istoria românilor?*, în *Acta Moldaviae Meridionalis*, XV-XX/1, 1993-1998, p. 7-11.

istoric de la daci la daco-romanici și de la daco-romanici la români, V. Pârvan a conturat în fapt elementele de rezistență ale cariatidelor acestei “miraculoase” construcții care este etnogeneza românilor.

Modestul nostru demers și-a propus, și sperăm ca cel puțin parțial să fi reușit, să evidențieze perenitatea unora din ideile lui V. Pârvan privind istoria geto-dacilor și etnogeneza românilor. Multitudinea ideilor care își păstrează încă, în esență, valabilitatea dovedește perenitatea operei pârvaniene, prospețimea unor gânduri și de aici datoria cercetătorilor de azi de a se apleca mereu asupra acestei opere care rămâne un model și un îndemn. Orice revenire asupra operei lui V. Pârvan este benefică, și plină de învățăminte. “Recită astăzi, în oricare dintre registrele ei, opera pârvaniană se recomandă prin vastul ei orizont și nu mai puțin prin acel suflu de temeinicie care asigură îndeobște durată”⁶⁶. Considerăm această apreciere a celui mai bun exeget al operei lui V. Pârvan, distinsul istoric Al. Zub, drept cea mai potrivită încheiere a demersului nostru.

---

⁶⁶ Al. Zub, **Vasile Pârvan: dilemele unui istoric**, p. 45.